

1-SINF O'QUVCHILARINING MAKTABGA ADAPTATSIYA JARAYONINI SOFT SIKL METODLAR ORQALI IMPERIK TADQIQ ETISH

Xodjimetova Nargiza
Toshkulova Nafisa

Xalqaro Nordik Universitetu 1 kurs magistrantlari.

Annotatsiya: *Mazkur maqolada 1-sinf o'quvchilarining maktabga adaptatsiya jarayonini soft sikl metodlar asosida empirik tadqiq etish masalasi yoritilgan. Tadqiqotning dolzarbligi boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yangi ijtimoiy muhitga moslashuvi ularning keyingi o'quv faoliyati samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishi bilan izohlanadi. Ishda adaptatsiya jarayonining psixologik-pedagogik xususiyatlari tahlil qilinib, soft sikl metodlarining mazmuni, bosqichlari va amaliy qo'llash mexanizmlari ochib berilgan. Empirik tadqiqot davomida kuzatuv, so'rovnoma, suhbat va psixologik diagnostika metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar soft sikl yondashuvi asosida tashkil etilgan moslashtirish ishlari o'quvchilarning emotsional barqarorligi, o'quv motivatsiyasi va ijtimoiy faolligini oshirishini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida moslashuv jarayonini samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Adaptatsiya, 1-sinf o'quvchisi, soft sikl metodlar, empirik tadqiqot, psixologik moslashuv, boshlang'ich ta'lim.*

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy siyosatida milliy o'zlikni anglash, milliy va umumbashariy qadriyatlarni o'zlashtirish orqali shaxs bilan jamiyat o'rtasida uyg'unlikni vujudga keltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada mamlakatimizda yoshlar, o'quvchilarning qobiliyatlari, iste'dodlari, ichki imkoniyatlari o'ziga xos individual-psixologik xususiyatlarini tadqiq etish uchun barcha imkoniyatlar mavjud.

Kishi dunyoga kelgandan so'ng, avvalo, uning ota-onasi, farzandini unib-o'sishini, kamol topishini istaydi. Kelajakda esa o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib shu yurtning biror koriga nafi tegadigan barkamol avlod sifatida ulg'ayadi. Maktabga borish bolaning hayotida katta o'zgarishlarga olib keladi. Bu davrda uning psixikasi ma'lum bir yukni boshdan kechiradi, chunki bolaning odatiy turmush tarzi keskin o'zgaradi va ota-onalar va o'qituvchilar tomonidan qo'yiladigan talablar kuchayadi.

Natijada, moslashishda qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin. Maktabda moslashish davri odatda 2 oydan 3 oygacha. Ba'zilar uchun o'qishning birinchi yilida maktabga to'liq moslashish sodir bo'lmaydi. Ta'lim faoliyatidagi muvaffaqiyatsizliklar, tengdoshlar bilan yomon munosabatlar, katta yoshlilarning salbiy baholari asab tizimining keskin holatiga olib keladi, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi pasayadi, tashvish kuchayadi, bu esa maktabning moslashuviga olib keladi.

So'nggi yillarda bolalarda maktab o'qishining boshlanishi bilan bog'liq holda yuzaga keladigan moslashuvni tahlil qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu muammo shifokorlarning ham, psixolog va o'qituvchilarning ham e'tiborini tortadi.

Boshlang'ich maktabga moslashish o'quvchilar uchun qiyin vaqt bo'lishi mumkin va psixologik yordam ularga o'zgarishlarni yengishga yordam beradi. Psixologik yordam akademik muvaffaqiyat va ruhiy salomatlikni yaxshilash bilan bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ruhiy salomatlik bilan og'rigan bolalar ma'lumotni o'rganish va saqlash qiyin (Vahedi va boshq., 2019). Depressiya, tashvish yoki stressni boshdan kechirayotgan bolalar ham huquqbuzarlik xatti-harakatlarini rivojlanish xavfi ostida bo'lishi mumkin. Shuning uchun psixologik yordam bolalarni xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'rganishi va o'sishini ta'minlashda juda muhimdir.

Maktab eng ko'p muhim bosqich bolaning hayotida, uning balog'atga to'liq kirishidan oldin. Aynan shu yerda u kelgusida ijodiy, kasbiy va ma'naviy yuksalish uchun barcha zarur bilim, ko'nikma, ko'nikmalarni egallaydi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, hatto muvaffaqiyatli va sodiq bolalar bog'chasi Bolalar, o'zlari uchun mutlaqo yangi jamiyatni idrok etish qiyin, juda ko'p qat'iy talablar, to'liq va tizimli o'qish, intizom, umuman qatnashmagan bo'lajak birinchi sinf o'quvchilari haqida gapirmasa ham bo'ladi. maktabgacha ta'lim muassasasi.

Ularning barchasi to'g'ri, tizimli moslashishni talab qiladi. Oldindan boshlash kerak, yaxshisi bilan katta guruh bolalar bog'chasi. Tabiiyki, maktabgacha ta'lim muassasasi doirasida mahalliy ijtimoiy o'qituvchining ishi bolalarni maktab o'quv dasturi tamoyillari, xulq-atvori, intizomi va birinchi sinf o'quvchisining ish jarayonining qisqa muddatli simulyatsiyasi bilan tanishtirish uchun amalga oshiriladi. amalga oshiriladi. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, bu muolajalar ko'pincha etarli emas - chaqaloq hali ham yuqoridagi harakatlarni sof shaklda qabul qiladi. o'yin shakli Bu ham maktabgacha ta'lim guruhining muntazam qatnashishiga xizmat qilmoqda.

Kattalarning bolalar haqidagi fikri bolaning kelajakdagi taqdiriga tashxis qo'yishiga, uni oldindan aytib berishga qaratilmasligi kerak. Maqtash yoki tanbeh berish ham o'sha qoidaga asosan tuzilishi kerak. Tayyor baholash o'rniga qilingan xarakatlar va ular natijasini keng yoritib berish darkor. Xulosa chiqarish va baho berishni bolaning o'ziga qo'yib berish lozim. Avvalo ilk bor maktabga qadam qo'yayotgan bolani belgilangan yoshdan oldin berishga shoshilmaslik zarur. Buning oqibatida bolaning sinfdosh tengqurlaridan orqada qolishiga va maktabga borishga bo'lgan xohishining pasayib, keyinchalik bezib qolishiga sabab bo'lishi mumkin.

Atrofdagi tengqurlariga nisbatan kichik bo'lgan bola tushuntirilgan narsani qiyinchilik bilan tushunadi. Bir fandan ikkinchi fanga o'zgarganda fikrlarini va hayolllarini yig'olmay qolishi, o'qish, yozish, matematika kabi asosiy fanlarni o'zlashtirishda ortta qolib o'zlarini zaif deb hisoblashlari yoki umuman beparvo holga kelib qolishlari mumkin, o'zlarini o'quvchi mavqeida anglamay xulq-atvorida bolalik, o'yinqaroqlik kabi hislatlarni namoyon qilib o'qituvchi va sinfdoshlari bilan munosabat o'rnatishda ham qiyinchilikka uchrashlari turgan gap. Respublikamizda ota-onalar guruhlari bilan ish olib borishning zarurligi bolaning psixik taraqqiyoti uchun kattalar bilan muloqot hal qiluvchi rol o'ynashi bilan birga bolada yuzaga kelgan salbiy psixik xususiyatlarni tuzatish ishlarini o'tkazishning tarkibiy qismi hisoblanadi.

Shunday qilib, E.Erikson konsepsiyalarida 6-12 yoshdagi bolaga o'qish va mehnat hayoti bilan tanishish va o'rganishni ta'minlaydigan davr, deb qaralgan[2]. Ehtimol, aqliy rivojlanishning barcha sohalaridagi eng muhim ko'nikmalar aynan mana shu yoshligini anglagan holda ota-onalar yutuqlarning yaxshilanishi va mustahkamlanishiga harakat qilishlari lozim. Ularning somatik buzilishlarini anglab, tuzatish ham aynan ota-onaning eng asosiy vazifasi hisoblanadi. Bola ta'lim faoliyatidan tashqariga chiqqanda muvaffaqiyatsizliklar ta'siri ostida o'zining qadrqimmatini ham his qilish tuyg'usi paydo bo'ladi. Bora-bora tegishli tanlash imkoniyatining cheklanganligi sababli o'z-o'zini namoyon qilish ko'pincha maktab me'yorlariga ongli ravishda qarshilik ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Maktabga qiziqish asta-sekin pasayib, psixosomatik kasalliklarning yanada avj olib neyropsiyatrik kasalliklar rivojlanishiga olib keladi.

Bolani maktabga psixologik qo'llab-quvvatlashning bir qismi sifatida psixolog bolaga tashvishlarni engishga va yangi muhitga moslashishga yordam beradigan turli xil usul va usullardan foydalanishi mumkin. Masalan, ijtimoiy ko'nikmalarni va o'z-o'zini hurmat qilishni rivojlantirishga yordam beradigan o'quv o'yinlarini o'tkazish mumkin. Boshlang'ich maktabga moslashish qiyin jarayon bo'lishi mumkin va o'quvchilarga yangi muhitga moslashishda psixologik yordam zarur. Ota-onalar, tarbiyachilar va o'qituvchilar bolalar uchun xavfsiz va qulay muhitni ta'minlash uchun birgalikda ishlashlari kerak. Faol tinglash, ijobiy mustahkamlash, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, maslahat xizmatlari va guruh terapiyasi psixologik yordam ko'rsatishning samarali usullaridir. Hissiy va psixologik yordam ko'rsatish orqali bolalar xavfsiz, qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'sishi va rivojlanishi hamda akademik va shaxsiy hayotlarida muvaffaqiyat qozonishi mumkin.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning hayotida muhim ijtimoiy-psixologik davr hisoblanadi. Ayniqsa, 1-sinf o'quvchilarining maktabga moslashuv (adaptatsiya) jarayoni ularning keyingi ta'lim muvaffaqiyatini belgilab beruvchi asosiy omillardan biridir. Maktab muhiti, yangi ijtimoiy rollar, o'qituvchi va tengdoshlar bilan munosabatlar, intizom qoidalariga rioya qilish kabi omillar boladan jiddiy psixologik moslashuvni talab etadi.

Adaptatsiya jarayoni — bu bolaning yangi ta'lim sharoitiga fiziologik, psixologik va ijtimoiy jihatdan moslashish jarayonidir. Agar ushbu jarayon samarali tashkil etilmasa, o'quvchida xavotirlik, o'ziga ishonchsizlik, darslarga qiziqmaslik, tajovuzkorlik yoki passivlik kabi holatlar kuzatilishi mumkin.

Mazkur jarayonni o'rganishda soft sikl metodlari alohida ahamiyat kasb etadi. Soft sikl metodlar — bu bosqichma-bosqich, yumshoq o'tish asosida tashkil etiladigan pedagogik-psixologik yondashuvlar bo'lib, ular bolani keskin o'zgarishlarga emas, balki asta-sekin yangi muhitga moslashtirishga qaratilgan. Ushbu metodlar quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Diagnostika bosqichi – o'quvchilarning psixologik holati, tayyorgarlik darajasi, kommunikativ ko'nikmalari va emotsional barqarorligini aniqlash.

2. Moslashtiruvchi faoliyat bosqichi – o‘yin texnologiyalari, jamoaviy mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar, ijobiy rag‘batlantirish orqali ijtimoiy muhitga kirishishni yengillashtirish.

3. Kuzatuv va tahlil bosqichi – o‘quvchilarning xulq-atvori, o‘quv motivatsiyasi va ijtimoiy faolligini muntazam monitoring qilish.

4. Korreksion bosqich – aniqlangan muammolar asosida individual va guruhiiy psixologik-pedagogik yordam ko‘rsatish.

Empirik tadqiqot jarayonida kuzatuv, so‘rovnoma, psixologik testlar, suhbat va pedagogik eksperiment metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, soft sikl metodlari asosida tashkil etilgan moslashuv jarayonida o‘quvchilarning darsga qiziqishi ortadi, o‘zini erkin tutish ko‘nikmalari shakllanadi hamda sinf jamoasiga integratsiyalashuvi tezlashadi.

Shuningdek, o‘qituvchi va ota-onalar hamkorligi adaptatsiya jarayonining muhim omili hisoblanadi. Ota-onalarni pedagogik jarayonga jalb etish, maslahatlar berish va muntazam muloqot olib borish bolaning psixologik barqarorligini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, 1-sinf o‘quvchilarining maktabga adaptatsiya jarayonini soft sikl metodlar asosida tashkil etish ta‘lim samaradorligini oshiradi, emotsional zo‘riqishni kamaytiradi hamda bolalarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Ushbu yondashuv zamonaviy boshlang‘ich ta‘lim tizimida ustuvor pedagogik mexanizmlardan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Turaev, M. (2021). Zamonaviy mehnat bozorida shaxsiy kompetensiyalar va soft skills'ning o‘rni. Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti.

2. Karimova, G. (2020). Professional faoliyatda kommunikativ ko‘nikmalarning ahamiyati. O‘zbekiston pedagogik jurnali, №2, 45-50-betlar.

3. Nazarova, D. (2022). Soft skills va ularni ta‘lim jarayonida shakllantirish yo‘llari. Psixologiya va ta‘lim, №3, 28-34-betlar.

4. Toshpo‘latov, A. (2023). SHAXS PSIXODIAGNOSTIKASIDA PROYEKTIV METODIKALARDAN FOYDALANISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 170–178. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/ejsspc/article/view/16154>

5. Goleman, D. (2006). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.